

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2021. – Т. 43. – С. 117-135
DOI: 10.31861/mhpi2021.43.117-135

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2021. – Volume. 43. – pp. 117-135
DOI: 10.31861/mhpi2021.43.117-135

УДК 327(477):341.6]:327.88(470:477)

© Євгенія Юрійчук¹

© Станіслав Опінко²

Діяльність зовнішньополітичних органів влади України в ООН і міжнародних судах щодо протидії російській гібридній агресії

Розглянуто діяльність зовнішньополітичних органів влади України щодо знаходження оптимальних шляхів протидії гібридному впливу РФ через механізми ООН і в міжнародних судах з метою захисту національного суверенітету. Розкрито проблеми представництва національних інтересів України через неефективність механізму прийняття рішень в Раді безпеки ООН, складнощі їх захисту в судових органах внаслідок гальмування процесів відповідачем – Російською Федерацією. Відзначено ефективність тактики звернення до міжнародних судів задля використання механізму *тимчасових заходів* як засобу припинення порушень прав і свобод людини, означення *юрисдикції* відповідача та прийняття справ до розгляду. Проаналізовано ефективність діяльності української делегації в ГА ООН і РБ ООН протягом 2016-2017 рр. З'ясовано, що уряд України поступово напрацював системний підхід протидії гібридній агресії у зовнішньополітичній сфері, який означився координацією дій різних відомств на міжнародній арені.

Ключові слова: зовнішньополітична діяльність, МЗС України, гібридна агресія, ООН, Міжнародний Суд ООН, Міжнародний Трибунал ООН з морського права, Постійна палата третейського суду, Міжнародний Кримінальний Суд, Європейський суд з прав людини.

The Activities of Ukraine's Foreign Policy Authorities in the UN and International Courts to Counter Russian Hybrid Aggression

The necessity of effective counteraction to the existing hybrid threats is substantiated. It presupposes the necessity of improvement and modernization of the foreign policy of the state. The importance of Ukraine's active participation in the UN and the use of its potential in the face of external aggression are emphasized. It is mentioned in almost all key state documents in the field of foreign policy and defense.

The purpose of the study is to identify the main achievements and shortcomings in the activities of foreign policy authorities of Ukraine to implement public policy in a hybrid war at the UN and international courts in the period 2014-2020.

The activity of Ukrainian delegations in the UN General Assembly, UN Security Council, UN International Court of Justice, UN International Tribunal for the Law of the Sea, Permanent Court of Arbitration, International Criminal Court, European Court of Human Rights on protection of national sovereignty is considered and analyzed, rights and freedoms of citizens of Ukraine in the conditions of hybrid aggression of the Russian Federation. The effectiveness of the tactics of appealing to international courts to use the mechanism of *temporary measures* as a means of stopping violations of human rights and freedoms and crimes against humanity, defining the jurisdiction of the defendant.

The activity of the Ukrainian delegations to the UN, the adoption of UN GA resolutions on Ukraine, the possible options for overcoming the veto mechanism in the UN Security Council are analyzed. It was found that the Government of Ukraine gradually developed a systematic approach to

¹ Доктор політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: y.yuriyuchuk@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0002-5288-4827>.

² Магістр публічного управління та адміністрування кафедри політології та державного управління, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: opinko.stanislaw@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0002-5288-4827>.

combating hybrid aggression in the foreign policy sphere, which was characterized by the coordination of actions of various agencies in the international arena. The implementation of the government's human rights project "Legal Confrontation of Ukraine against the Russian Federation" has a special legitimizing significance of its actions.

Keywords: foreign policy, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, hybrid aggression, UN, UN International Court of Justice, UN International Tribunal for the Law of the Sea, Permanent Court of Arbitration, International Criminal Court, European Court of Human Rights.

Постановка наукової проблеми та її значення. З початком агресії та гібридної війни з боку Російської Федерації (РФ) Україна вимушена нагально розв'язувати велику кількість проблем, які загрожують її існуванню як держави. Необхідність ефективного протистояння вже наявним і запобіганню потенційних загроз зумовлює необхідність удосконалення та модернізації державної політики в багатьох напрямках і сферах, у сфері зовнішньої політики зокрема.

Зовнішню політику держави традиційно розглядають разом із політикою національної безпеки, а дипломатія в умовах військового конфлікту виконує безліч функцій та завдань: від підтримки збройних сил за допомогою політико-дипломатичних механізмів до пошуків шляхів мирного врегулювання збройного конфлікту. Оскільки гібридна війна не є війною в звичайному розумінні, перед зовнішньополітичними органами влади України в умовах «гібридності» окрім стандартних, стоять ще й нові специфічні цілі та завдання, як от, необхідність боротьби з інформаційним впливом РФ у світі чи навіть потреба «доводити» на світовій арені сам факт російської агресії супроти України за допомогою різних інструментів. А отже існує нагальна потреба детального вивчення діяльності зовнішньополітичних органів влади України задля її подальшої оптимізації в умовах гібридної агресії, на «юридичному фронті», зокрема.

«Прихована анексія» території України – Криму та частини Донецької та Луганської областей, необхідність протистояти агресивним діям РФ змушують зовнішньополітичні органи влади України використовувати різні платформи та формати з метою протидії агресору та притягнення його до відповідальності. Однією з таких можливостей для України є діяльність в міжнародних організаціях, зокрема, в ООН і міжнародних судах.

Аналіз останніх досліджень. Перелік праць закордонних і вітчизняних науковців щодо заявленої проблематики досить обширний, проте у ньому переважають загальні дослідження концептуального плану в контексті гібридної війни та міжнародно-правових аспектів анексії Криму. В українській політичній думці аналіз зовнішньополітичних аспектів представлений у низці колективних праць, аналітичних доповідей, науково-експертних матеріалів дослідницьких центрів, інститутів, у яких йдеться про визначення місця України в безпекових процесах, її пріоритети на зовнішньополітичній арені³, фактор гібридної війни в зовнішній політиці України⁴ та її підсумки, перегляд зовнішньої та безпекової політики України після зміни влади в 2019 р.⁵ та ін.

Серед численних монографій і статей виокремимо як засадничу працю Григорія Перепелиці «Віра у фетиш дипломатії як виклик національній безпеці України»⁶, оскільки він ще 2015 р. передбачив «камені спіткання» на тернистому шляху дипломатичних переговорів і судових процесів та вважав їх недостатніми для протидії агресії.

Мета дослідження: проаналізувати основні здобутки та недоліки в діяльності зовнішньополітичних органів влади України щодо реалізації державної політики в умовах гібридної війни в ООН (Генеральній Асамблеї та Раді Безпеки) і міжнародних судах у період 2014-2020 рр. Задля цього розглянути та проаналізувати діяльність українських делегацій у Раді Безпеки ООН

³ Горбулін, В. (ред.) (2017) *Світова гібридна війна: український фронт*; Парахонський, Б., Яворська, Г. (2015) *Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища; Україна та проєкт «руського мира»*: аналіт. доп.

⁴ Перепелиця, Г., Потехін, О (ред.) (2015) *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*; Перепелиця, Г. (ред.) (2016) *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*

⁵ *Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи* (2019).

⁶ Перепелиця, Г (2015) Віра у фетиш дипломатії як виклик національній безпеці України.

(РБ ООН) та міжнародних судах щодо захисту державного суверенітету та притягнення Росії до відповідальності.

Методологія та методи. Для досягнення поставленої мети автори послуговувалися інституційним і системним підходами та використали низку спеціальних методів, а саме історичний, порівняльно-правовий, критичний, експертних оцінок і статистичний.

Виклад основного матеріалу. Спроби використати потенціал та можливості ООН задля захисту національних кордонів України було здійснено ще на початку Кримської кризи, яка в закінчилась анексією півострова з боку РФ. Тоді Верховна Рада Україна прийняла звернення до держав гарантів Будапештського меморандуму⁷, яке також було адресовано до ООН. У своєму зверненні ВРУ вимагала від РБ ООН надати допомогу Україні в разі ескалації конфлікту, а також направити моніторингову місію на Кримський півострів⁸. Проте, особливих результатів дані звернення не принесли, моніторингова місія не була допущена до півострова окупаційною владою, а підтримки з боку РБ ООН через позицію РФ, Україна так й не отримала. Такий результат був очікуваний, зокрема Г. Перепелиця підкреслював: «Головним об'єктом російської гібридної агресії є цінності, щодо яких досягти компромісу практично неможливо, отож такі конфлікти неможливо урегулювати. Традиційні стратегії миротворчої діяльності, до яких вдаються ООН, НАТО, ЄС та ОБСЄ в умовах гібридної війни є неефективними»⁹. Наскільки проочими виявилися ці твердження свідчить подальший перебіг подій на міжнародній арені.

Фактичним «апогеєм» підтримки з боку ООН стало прийняття ГА ООН резолюції про підтримку територіальної цілісності України¹⁰, при цьому сама резолюція є консультативною, а найважливішим у ній є факт невизнання так званого «референдуму» в Криму.

Починаючи з 2016 р. ГА ООН приймає низку резолюцій, що стало фактично єдиним механізмом надання підтримки Україні цією організацією у гібридній війні з Росією. Зокрема, за ініціативи України та інших держав були прийняті резолюції щодо ситуації з правами людини на окупованому півострові, проблеми милітаризації Криму та Чорного й Азовського морів. Головною ж проблемою є те, що згідно зі статтями 10, 11 та 13 Статуту ООН¹¹ резолюції, прийняті ГА ООН у сфері міжнародної безпеки та оборони, носять виключно рекомендаційний характер, оскільки РБ ООН фактично володіє «монополією» на розв'язання проблем міжнародної безпеки та оборони. Через це, дані резолюції не можна назвати потужним політико-правовим інструментом, який би допоміг вирішити військовий конфлікт (насправді ж війну) з Росією, а тим паче сприяти деокупації частини територій України в найближчому майбутньому, однак їх значення для України полягає в наступному: 1) факт прийняття даних резолюцій засвідчує підтримку України з боку більшої частини міжнародної спільноти; 2) дані резолюції є важливими для діяльності зовнішньополітичних органів влади у контексті міжнародних судових позовів України проти РФ.

Неможливість притягнути Росію до відповідальності за порушення міжнародного права за допомогою механізмів ООН, активізувала діалог про необхідність реформування даної організації, і найбільш спірним питанням тут надалі залишається питання реформування РБ ООН, постійним членом якої є й Росія – держава-агресор. Фахівці з даної проблематики виокремлюють три напрямки реформування РБ ООН: «зміна складу; зміна методів роботи; зміна права вето постійних членів»¹². Безумовно, найактуальнішою та найважливішою для України в даних умовах є саме остання категорія.

РФ активно використовує своє право вето¹³ для блокування тих рішень, які можуть стати на заваді її імперським амбіціям та притягнути її до відповідальності. Право офіційної Москви на-

⁷ Верховна Рада України (2014) Про Звернення Верховної Ради України до держав-гарантів відповідно до Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

⁸ Там само.

⁹ Перепелиця Г (2015), *вказ. пр.*, с. 304.

¹⁰ The United Nations (UN) (2014) A/RES/68/262 Territorial Integrity of Ukraine.

¹¹ UN (1945) Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco.

¹² Дорош, Л., Охремчук, С. (2015) РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування, с. 21.

¹³ Статут ООН не містить можливостей накладання вето як такого, а під ним розуміється право постійних членів заблокувати резолюції РБ ООН, проголосувавши «проти» під час голосування.

класти вето на будь-які «незадовільні» ініціативи, як от щодо введення миротворчого контингенту на Донбас, сильно звужує можливості української дипломатії.

Можливість реформування РБ ООН повністю залежить від волі держав – постійних членів Радбезу, які фактично повинні відмовитися від настільки потужних геополітичних інструментів впливу. Поки що, єдиними державами, які загалом погоджуються на певні обмеження права вето є Франція та Великобританія, при цьому мова не йде про реформування права вето або взагалі про відмову від нього, а лише про так звану добровільну відмову від його використання у випадку масових злочинів. Дослідники підкреслюють, що враховуючи небажання Китаю підтримувати дану пропозицію, і виключне небажання взагалі піднімати дане питання з боку Росії та США, як держав, які найчастіше користуються цим правом, можливості щодо реформування права вето в РБ ООН нині відсутні¹⁴. Тому, всупереч бажанню України взяти участь у реформуванні ООН, про що йдеться в Стратегії національної безпеки¹⁵, Україна не володіє жодними реальними зовнішньополітичними інструментами, щоби вплинути на даний процес, який цілком залежить лише від геополітичних реалій. Проте, в ООН існує механізм, який потенційно здатен подолати вето РФ у РБ ООН – резолюція ГА ООН № 377 «Єдність на користь миру»¹⁶, за допомогою якою ООН зуміла подолати ігнорування засідань РБ ООН із боку СРСР та прийняти рішення щодо використання миротворчих сил ООН в Кореїській війні (1950-1953 рр.). Фактично це єдиний випадок подолання права вето постійного члена РБ ООН, але його аналіз дозволяє змодельовати гіпотетичну можливість подолання права вето РФ українською делегацією.

Загальний алгоритм дій за даною резолюцією є наступним: не менше 9 із 15 членів РБ ООН повинні винести питання на розгляд ГА ООН, яка повинна підтримати дане рішення не менш ніж 2/3 голосів і створити спеціальну дорадчу комісію, яка фактично дублює функції РБ ООН, а за допомогою голосування приймає необхідне рішення¹⁷.

Протягом останніх років на Заході почали активно обговорювати можливість використання даної процедури задля подолання вето російської делегації у питаннях щодо Сирії, а, ймовірно, й щодо Криму та Донбасу. Однак, використання даного алгоритму дій для України є надто складним, оскільки: 1) прийняття даної резолюції було пов'язано не з тим, що СРСР ветоувало прийняття рішення щодо миротворчої операції, а з тим, що він взагалі ігнорував засідання РБ ООН, тобто фактично дана резолюція ніколи не використовувалася для подолання права вето; 2) створення подібного прецеденту може бути небезпечним і не вигідним з геополітичної точки зору для інших постійних членів РБ ООН, навіть тих, які підтримують Україну, оскільки в майбутньому дана процедура може бути використана й проти них самих. Окрім того, складно буде спрогнозувати реакцію Китаю на дану ініціативу, імовірно, що він спробує її заблокувати; 3) найскладнішим етапом у даному процесі для України буде зібрати 2/3 голосів ГА ООН, тобто залучитися підтримкою близько 130 держав зі 193 присутніх в ГА. У даному питанні статистика для України не втішна. Так, резолюцію про підтримку територіальної цілісності України в 2014 р. підтримало 100 держав світу, лише 11 на чолі з Росією проголосували проти й 58 на чолі з Китаєм утримались¹⁸, а вже за резолюцію щодо ситуації з правами людини на території Криму проголосувало лише 65 держав, при цьому зросла частка як тих, які голосували проти – до 23, включно з Китаєм, так й тих, хто утримався – до 83¹⁹. Таким чином, навіть якщо Україна зможе зібрати необхідних 9 голосів у РБ ООН для винесення даного питання на голосування в ГА ООН, залучитися підтримкою ще 129 держав для української делегації буде просто непосильним завданням.

Для досягнення поставленої мети дослідження важливе значення має висвітлення результатів діяльності постійного представництва України в ООН, яка в період 2016-2017 рр. займала місце непостійного члена РБ ООН.

¹⁴ Дорош, Л., Охремчук, С. (2015) Вказ. праця, с. 23.

¹⁵ Президент України (2015) Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України (№ 287/2015).

¹⁶ UN (1950) A/RES/377(V) 9 Uniting for Peace.

¹⁷ UN (2017) S/RES/2341.

¹⁸ UN (2014) A/RES/68/262 Territorial Integrity of Ukraine.

¹⁹ UN (2016) A/RES/71/205 Situation of Human Rights in the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (Ukraine).

Одним із ключових здобутків української делегації стало прийняття ініційованої Україною та її міжнародними партнерами резолюції РБ ООН щодо захисту від терористичних актів критичної інфраструктури держави²⁰. Враховуючи те, що критична інфраструктура держави є одним із ключових напрямків для гібридних атак, а терористичні акти є одним з методів введення гібридних війн, можна зробити висновок, що українська делегація в дещо завуальований спосіб використала можливість свого непостійного членства в РБ ООН для удосконалення світової системи безпеки від гібридних загроз. Більше того, за ініціативою Української сторони було проведено неофіційне засідання РБ ООН за формулою Арріа²¹ на тему «Гібридна війна як загроза міжнародному миру та безпеці»²². Це засвідчує, що українська делегація використовувала отримані нею можливості непостійного члена РБ ООН для протидії гібридним загрозам. Однак зусилля зовнішньополітичних органів влади, які були направлені на притягнення офіційної Москви до відповідальності в ООН за свої дії на території України, не досягли своєї мети, насамперед, через геополітичні чинники та фактичну «недоторканість» Росії, як постійного члена РБ ООН. Оскільки в найближчі роки жодних суттєвих змін та реформ в ООН, які б дозволили використати наявні в організації механізми для притягнення агресора до відповідальності, не передбачається, єдиною можливістю для України залишаються міждержавні судові позови України проти Росії в міжнародних судах.

Ініційовані Україною міждержавні позови повинні не лише притягнути Росію до відповідальності за свої дії, але й, враховуючи специфіку гібридної війни, «довести» для світової спільноти сам факт російської агресії й стати не тільки потужною юридичною, але й інформаційною зброєю України у даному протистоянні. Агресія РФ спричинила низку позовів України до Міжнародного Суду ООН (МС ООН/ICJ) (Гаага), Постійної палати третейського суду (ПТС/PCA) (Гаага), Міжнародного Кримінального Суду (МКС/ICC) (Гаага), Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ/ECHR) (Страсбург), Міжнародного арбітражного суду при Міжнародній торгівельній палаті (МАС/ICC – *International Court of Arbitration*) (Париж), Міжнародного Трибуналу ООН з морського права (МТМП/ITLOS) (Гамбург), як індивідуального, так і державного характеру щодо відновлення порушених прав, припинення та упередження подібної діяльності в майбутньому. Прийняття до розгляду, призначення *тимчасових заходів*, а основне – визначення юрисдикції відповідача та пов'язаних із цим проблем *суверенітету* спонукало активізацію відповідних напрямків діяльності МЗС, міністерства юстиції та інших структур особливо у справах МС ООН про порушення РФ Міжнародних конвенцій – «Про боротьбу з фінансуванням тероризму» (МК БФТ) та «Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» (МК ЛРД)²³.

Зауважимо, що в даних позовах йдеться не про притягнення Росії до відповідальності за безпосередню окупацію Криму та розв'язання війни на Донбасі, а лише про окремі епізоди російської агресії, що викликало критику дій української влади. Проте Україна вимушена перевести дане протистояння з політичної в юридичну площину та звзвити коло дій до порушених РФ міжнародних договорів, за які її можна притягнути до відповідальності лише до тих, які Міжнародний Суд має право розглядати.

Ключове місце у цьому напрямку зовнішньополітичної діяльності України посідає спеціально створена Указом Президента України делегація на чолі із заступницею міністра закордонних

²⁰ ICJ (2019) Reports of judgments, advisory opinions and orders Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Preliminary objections.

²¹ Організовані одним чи декількома членами Ради безпеки неформальні зустрічі задля відкритого обміну думками, за участю осіб, яких корисно заслухати і яким хотіли би щось повідомити.

²² Постійне представництво України при ООН у Нью-Йорку. Діяльність України в Раді Безпеки ООН 2016-2017 рр.

²³ The International Court of Justice (ICJ) (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court on 16 January 2017 Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation); ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Request for the indication of provisional measures.

справ О. В. Зеркаль²⁴. Також опосередковану участь у даному процесі взяло посольство України в Королівстві Нідерланди та окремі структурні підрозділи деяких державних органів влади, насамперед, правоохоронних. Важливу роль у цьому процесі, як і в інших, відіграли адвокати різних відділень юридичної фірми «Covington & Burling LLP» а також відомі професори, фахівці міжнародного права. Зазначимо важливість даного напрямку діяльності Міністерства закордонних справ (МЗС), оскільки, починаючи з 2018 р. він фігурує в уже традиційних щорічних планах пріоритетних дій Уряду, які розраховані на рік²⁵, та на основі яких формуються плани дій інших міністерств. Українська сторона направила низку документів (заява України про порушення справи²⁶, запит української сторони про вживання запобіжних заходів²⁷, Меморандум України²⁸, письмова відповідь України на контрмеморандум російської делегації²⁹ та три томи доказів³⁰, які підкріплювали письмову заяву) та дозволили визначити результати діяльності не лише української делегації в суді, але й роботу зовнішньополітичних відомств щодо додержання ними процесуальних процедур. Зауважимо, що обсяг Меморандуму склав 17 500 сторінок, а вага – близько 90 кілограмів³¹.

Зміст першого позову України до РФ зводиться до того, що Росія порушує конвенцію, не виконує її приписів та взятих на себе зобов'язань щодо боротьби з фінансуванням тероризму, та повинна нести за свої вчинки міжнародну відповідальність. Через це Україна виставила низку вимог до Росії, зокрема, зупинити канали фінансування та постачання терористичних угруповань, розпочати розслідування за фактом фінансування з боку російських посадових осіб, виплатити компенсацію за терористичні атаки та інше³². Зазначимо, що це перший випадок в історії, коли Міжнародний суд ООН розглядає позов за даною конвенцією.

Щодо другого позову, то тут Україна звинувачує РФ у порушенні МК ЛРД через постійні утиски прав кримських татар та етнічних українців на окупованому півострові, та просить суд зобов'язати Росію виконати низку вимог, серед яких є відновлення Меджлісу кримськотатарського народу та виплата компенсацій усім особам, які зазнали утисків через політику РФ³³.

²⁴ Президент України (2017) Про делегацію України для участі у слуханнях Міжнародного Суду ООН щодо порушення Російською Федерацією Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (№ 46/2017).

²⁵ Кабінет міністрів України (2020) Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік (№ 244-р).

²⁶ ICJ (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court on 16 January 2017 Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation).

²⁷ ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Request for the indication of provisional measures.

²⁸ ICJ (2018) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Memorial Submitted by Ukraine.

²⁹ ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine.

³⁰ ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume I of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine.

ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume II of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine.

ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume III of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine.

³¹ Укрінформ (2020). Україна проти РФ: за Керченський інцидент Москва має заплатити, 22 травня.

³² ICJ (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court ..., p. 46-48.

³³ Ibid., p. 48-49.

Окрім того, Україна просила, щоби суд зобов'язав Росію виконати низку термінових заходів, а саме зобов'язати Росію: утриматися від будь-яких дій, які можуть ускладнити ситуацію в питаннях, що розглядаюся судом; встановити належний контроль за своїм державним кордоном для запобігання подальшого фінансування тероризму; зупинити грошові та інші потоки допомоги для бойовиків, та утримати останніх від подальших терористичних актів, а також: припинити етнічну та расову дискримінацію на всіх територіях, що знаходяться під контролем Росії; відмовитися від політичних та культурних утисків кримських татар та відновити Меджліс; зупинити викрадення кримських татар та розслідувати ті випадки, що вже трапились і припинити політичний, культурний тиск на етнічних українців в Криму на час розгляду даної справи³⁴.

Процес розгляду даної справи та участь в ньому українських представників можна поділити на такі етапи:

Перший етап – досудовий (процесуальний) – підготовка позовів до Міжнародного суду ООН (МС ООН), важливий з огляду на необхідність урегулювання сторонами спору шляхом переговорів або арбітражу, у разі безрезультатності якого одна зі сторін має право подати позов до МС ООН. Свого часу саме через недотримання цієї вимоги МС ООН відмовився визнавати свою юрисдикцію у справі «Грузія проти Росії» щодо порушення МК ЛРД³⁵. Враховуючи даний прецедент, зовнішньополітичні відомства України напередодні складання позову виконали великий обсяг хоч і формальної, проте дуже важливої роботи. Тут варто досить високо оцінити діяльність українських дипломатів, управлінців та політиків. Як зазначила в інтерв'ю «Дзеркалу Тижня» О. Зеркаль за перші два роки агресії Україна понад 40 разів зверталася до РФ з вимогою не порушувати МК БФТ та провела 4 раунди консультацій щодо її тлумачення та застосування³⁶, не останню роль в даному позові відіграли й вже згадані вище резолюції ГА ООН, які фігурують в тексті позову, як докази порушення Росією обох міжнародних конвенцій. У подальшому МС ООН підтвердив факт дотримання Україною необхідних процесуальних процедур, відхиливши при цьому звинувачення Росії, яка наполягала на протилежному.

Другий етап – слухання щодо запобіжних заходів по даній справі (5-9 березня 2017 р. Аргументи та позиції обох сторін зводилися до наступного.

Основна діяльність російської делегації полягала в спробах «політизувати» розгляд даної справи та звинуватити в цьому ж саму Україну. Представники РФ наполягали на тому, що в умовах збройного конфлікту, жертви серед мирного населення є наслідком військових дій, а не тероризму, доводили, що Україна не спробувала розв'язати спірні питання шляхом переговорів, що підтримка бойовиків на Донбасі не мала на меті саме підтримку терористичної діяльності, й те, що згідно з міжнародною конвенцією державу не можна звинуватити в фінансуванні тероризму та ін.

Контраргументація та докази Української делегації базувалися на фактах та документах, зокрема українське представництво вказало на вже згадані раніше ноти протесту, які направило Українське МЗС в Росію, також, щодо аргументів російських представників про «відсутність тероризму» та наявність лише військових дій, Україна наводить приклад терористичної діяльності «Аль Каїди» у військових конфліктах на Близькому Сході. Зазначимо, що в позові щодо порушення Росією МК БФТ мова не йде про військову агресію РФ на сході України загалом, а лише про окремі її епізоди, як от: збиття літака Малайзійських авіаліній МН17, обстріли бойовиками житлових будинків та мирних мешканців на Донбасі, теракт під час Маршу єдності в Харкові³⁷.

Ключовим моментом на даному етапі було прийняття 19 квітня 2017 р. рішення МС ООН щодо *тимчасових заходів*. Після опублікування рішення суду обидві сторони одразу почали заявляти про свою «впевнену» перемогу та поразку суперника по ключових питаннях позову, що спонукає детальніше розібратися в даному питанні. Загалом прийняте рішення було достат-

³⁴ ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Request for the indication of provisional measures, p. 6-7.

³⁵ Кравченко, В. (2017) Україна vs Росія: поле битви — Гаага, *DT.UA*, 10 березня.

³⁶ Зеркаль, О. (2017) Гаазький гамбіт, *Дзеркало тижня*, 19 травня.

³⁷ ICJ (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court on 16 January 2017 Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation).

ньо оптимістичним для України, першим важливим досягненням стало те, що суд визнав свою первинну юрисдикцію щодо права розглядати дані позови³⁸. Поразкою для України стала відмова суду зобов'язати РФ виконати превентивні заходи щодо порушення нею МК БФТ, оскільки, на думку суддів, Україна не змогла довести, що допомога бойовикам здійснювалася з конкретними намірами, цілю та усвідомленням того, що вона буде використана саме для терористичних актів, як це зазначено в статті 2 даної конвенції³⁹, проте при цьому суд не відмовився надалі розглядати дану справу. Перемогою ж для Української делегації стало рішення МС ООН щодо порушення Росією МК ЛРД, тут суд задовольнив деякі вимоги України, а саме, щодо відновлення Меджлісу та викладання українською мовою в навчальних закладах Криму⁴⁰. Також судді вказали на необхідність обох сторін дотримуватися положень даних конвенцій та відмовитися від поглиблення спору.

Третій та останній етап, був пов'язаний із винесенням судом рішення щодо своєї юрисдикції в даній справі. Розпочався даний етап із низки юридичних процедур, а саме подання 12 червня 2018 року, Україною меморандуму (таку назву має позовна заява) про порушення Росією обох конвенцій, до якої були підкріплені й доказова база. Загалом доказова база, наведена українською стороною складає 1113 додатків, із них до безпосередньо наведених з боку зовнішньополітичних органів влади можна віднести 10 вербальних нот МЗС, направлених російській стороні, 9 вербальних нот, отриманих від російської сторони та 2 листи, отриманих від Нацгвардії та Державної прикордонної служби, а також окремі міжнародні та міжнародно-правові документи до розробки яких, долучилася й українська сторона, як, наприклад, згадані вище резолюції ГА ООН⁴¹. Однак, наведена саме зовнішньополітичними органами влади доказова база в меморандумі виявилася недостатньою, надалі українська сторона виправила свою помилку.

З відповіддю на Український меморандум РФ у вересні 2018 р. подала контрмеморандум, у якому російська сторона заперечувала юрисдикцію суду в даній справі, на що Україна вже на початку 2019 р. подала письмову відповідь, підкріплену доказовою базою.

Для письмової відповіді на контрмеморандум РФ, зовнішньополітичні відомства України подали значно більшу доказову базу, яка складалася з 35 вербальних нот, направлених РФ, 22 дипломатичних нот, отриманих із боку Росії, стенограми переговорів українських та російських представників від 18 жовтня 2016 р.⁴². Зазначимо, що всі надіслані українською стороною вербальні ноти, як і щодо МК ЛРД⁴³, так і щодо МК БФТ⁴⁴ не лише містили в собі перелік подій чи питань, щодо яких українська сторона висловлювала своє незадоволення та протест, але й конкретні, підкріплені фактами звинувачення в бік російської сторони щодо порушення нею обох конвенцій, включаючи посилення на конкретні статті. Це свідчить про те, що починаючи з самого початку російської агресії, зовнішньополітичні органи влади розглядали можливість судових позовів саме за цими двома конвенціям. Ноти, відправленні російською стороною, досить часто містили заперечення «української інтерпретації подій», а інколи навіть звинувачення

³⁸ ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Request for the indication of provisional measures, p. 26.

³⁹ Ibid., p. 31-32.

⁴⁰ Ibid., p. 35.

⁴¹ ICJ (2018) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Memorial Submitted by Ukraine, p. 375-447.

⁴² ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine, p. 215-228.

⁴³ ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume III of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine, p. 171-386.

⁴⁴ ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume I of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine, p. 243-425.

у відповідь. Наприклад, йшлося про те, що Україна сама порушила МК БФТ під час подій Євромайдану та в Одесі 2 травня 2014 р.⁴⁵. Зазначимо, що наведена дипломатична кореспонденція містила всі необхідні для розгляду судом справи процедурні аспекти та стосувалася переговорів у Мінську (не плутати з засіданнями ТКГ у рамках Мінського процесу), між українськими та російськими дипломатами щодо порушень МК БФТ, як того вимагають положення даної конвенції.

Момент істини настав 8 листопада 2019 р., коли суд опублікував рішення щодо своєї юрисдикції в обох справах, яке виявилось дуже обнадійливим для України, оскільки в ньому Суд визнав свою юрисдикцію не тільки в справі щодо порушення Росією МК БФТ⁴⁶, а й визнав прийнятність позову України та визнав свою юрисдикцію в справі щодо порушення Росією МК ЛРД⁴⁷. Для України надзвичайно важлива його інтерпретація положень Конвенції з огляду на *суб'єкт відповідальності*. Питання про фінансування тероризму з боку держави знаходиться поза межею МК БФТ, проте МС ООН зазначив, що під юрисдикцію даної конвенції потрапляють *державні службовці*, хоч їхня діяльність не означає відповідальності з боку держави загалом⁴⁸. Даний пункт одразу уподобали російські ЗМІ.

Загалом, можна досить високо оцінити діяльність зовнішньополітичних органів в даному судовому процесі у період з 2017-2019 рр. Україна фактично стала першопроходцем у справі про порушення МК БФТ, й створила перший юридичний прецедент визнання юрисдикції суду щодо порушення даної конвенції. Однак, існує й привід для занепокоєння.

По-перше, визнання юрисдикції суду ще не означає прийняття рішення щодо наявності порушення конвенції, оскільки при попередньому розгляді справи деякі судді вважали, що наведені Україною приклади є скоріше порушенням міжнародного гуманітарного права, і не стосуються даної конвенції. Загалом рішення суду буде багато в чому залежати від ефективності роботи зовнішньополітичних відомств, ясності та переконливості аргументів та доказів української сторони і, звісно ж, від певних внутрішньополітичних факторів.

По-друге, існує певна ймовірність того, що навіть, якщо рішення суду буде на користь України, Росія відмовиться його виконати, так само як це трапилося з рішенням щодо *тимчасових заходів*. Однак, якщо рішення про попередні заходи має досить складну юридичну природу і не є обов'язковим, то рішення МС ООН по суті справи, згідно зі ст. 94 Статуту ООН є обов'язковим для всіх учасників судового процесу⁴⁹. Проте, в цій же статті також сказано, якщо одна зі сторін конфлікту відмовиться виконувати рішення Суду, то інша сторона має право звернутися до РБ ООН, який повинен вжити ті чи інші заходи. Тобто весь процес знову зводиться до необхідності прийняття відповідного рішення Радою Безпеки, в якій Росія володіє правом вето, і яке Україна не здатна подолати. Окрім того, дана стаття дозволяє Росії вдатися до певних маніпуляцій, наприклад, російська делегація взагалі не стане голосувати за рішення РБ ООН, а право вето на нього накладе дружній до РФ Китай, який досить часто разом з Росією голосує «проти» на засіданнях РБ ООН, і який через внутрішні фактори, явно не зацікавлений в тому, щоби питання пов'язані з расовою дискримінацією піднімалися в РБ ООН.

Не виключено, що у випадку позитивного для України рішення Суду, Росія може зімітувати виконання деяких вимог, наприклад створити фейковий Меджліс або відправити осіб, розшукуваних за фінансування тероризму, на відпочинок в сусідні «дружні» держави. В будь-якому випадку, якщо суд виявиться прихильним до України, та винесе рішення на її користь, навіть якщо воно не буде виконане РФ, зовнішньополітичні органи влади України отримають абсолютно нові інструменти впливу на світовій арені, отримають додаткові інформаційні приводи для

⁴⁵ ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume I ..., p. 333-336.

⁴⁶ ICJ (2019) Reports of judgments, advisory opinions and orders Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Preliminary objections. Judgment of 8 November 2019, p. 36-37.

⁴⁷ Ibid., p. 52.

⁴⁸ Ibid., p. 31.

⁴⁹ The United Nations (UN) (1945) Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice.

формування позитивного зовнішньополітичного іміджу держави, гібридна агресія Росії перейде з політичної в юридичну площину, що вельми не вигідно агресору.

Отже, з самого початку гібридної російської агресії зовнішньополітична діяльність України в ООН була спрямована на захист державного суверенітету та притягнення до відповідальності РФ, проте через застарілість та не реформованість інститутів і механізмів ООН, певні геополітичні чинники, діяльність України виявилась не досить вдалою, й фактично обмежилася прийняттям ГА ООН декількох консультативних резолюцій. Не останню роль тут зіграло й те, що ООН, за своєю суттю, є міждержавною організацією, і результативність діяльності України в ній детермінована станом двосторонніх відносин із іншими державами світу.

Останнім реальним механізмом ООН, здатним вплинути на політику Росії, для України залишилися судові позови до МС ООН про порушення Росією МК БФТ та МК ЛРД. Обидва даних позови не стосуються окупації Криму та розв'язання Росією війни на Донбасі загалом, а рішення суду по них, навіть якщо вони будуть на користь України, не здатні повернути нам окупованих територій та відшкодувати завдані збитки, а лише дозволять притягнути РФ до відповідальності за окремі епізоди агресії. Через це, дані позови досить часто сприймаються суспільством як не значущі, а політиками трактуються як не перспективні, дріб'язкові.

На нашу думку, ці позови є важливим напрямком зовнішньополітичної діяльності України, оскільки у випадку задоволення судом обох цих позовів, українська влада отримає потужні міжнародно-правові інструменти протидії гібридній агресії РФ. Підкреслимо, що ми досить високо оцінюємо діяльність зовнішньополітичних органів влади на даному напрямку.

Звернення України до ЄСПЛ у 2014 р. окремі фахівці вважали не дуже доречним, оскільки розгляд територіальних спорів не входить до його компетенції, як і припинення агресії, хоча побічно він може визнати наявність факту анексії. До того ж у нього немає можливостей «для подолання серйозних гуманітарних криз у Європі», а наявність політичного тиску, надмірні витрати на «дотримання тимчасових заходів» могли б «підірвати репутацію» ЄСПЛ, що вимагає від нього особливої ретельності задля уникнення звинувачень у застосуванні «подвійних стандартів або упередженості»⁵⁰. Основне ж його завдання – попередити велику кількість імовірних порушень Конвенції з прав людини та основоположних свобод 1950 р. (ЄКПСЛ) на території Договірної сторони, України зокрема. У позовах України йдеться про порушення більше десяти статей ЄКПСЛ і протоколів до неї. Таку ж мету переслідував і Уряд України разом із доведенням факту «ефективного контролю РФ над частиною території України»⁵¹.

Українські зовнішньополітичні відомства прагнули якомога швидше використати любую можливість перешкодити масовим злочинам та порушенням прав людини на окупованій території (на той час із невизначеним правовим статусом – Криму, Донецькій і Луганській областях). Звернення до ЄСПЛ надавало таку можливість, оскільки застосування ним *тимчасових заходів* для припинення відповідачем порушень дозволяло бодай якимось стабілізувати ситуацію та попередити порушення прав як фізичних, так і юридичних осіб⁵². Завдяки наполегливій праці представників України, і зокрема заступника Міністра юстиції України, Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Івана Ліщини як агента, часом це дало певні результати. Зокрема, щодо подій у Криму чи військових дій на Сході України на розгляді Суду наразі перебуває вісім міждержавних заяв (Україна проти Росії) і близько 6500 індивідуальних заяв (серед яких і заяви родичів загиблих збитого літака рейсу МН17 Малайзійської авіакомпанії над Східною Україною 17 липня 2014 р.), поданих або проти однієї з країн, або проти обох і у 200 випадках були застосовані *тимчасові заходи*, коли уряди закликали забезпечити права осіб позбавлених волі, чи місцеперебування яких є невідомим. Однак більше значення мали інформаційний та політичний супроводи справ у міжнародній спільноті. Проте із прийняттям рішення судом 16 січня 2020 р. про прийнятність справи «Україна проти Російської Федерації (щодо Кри-

⁵⁰ Dzehtsiarou, K. (2014) *The European Court of Human Rights and the Armed Conflict between Russia and Ukraine*.

⁵¹ ECHR (2014) *Ukraine v. Russia* (I) (re Crimea), no. 20958/14, 13 March 2014.

⁵² ECHR (2014-2018) *Ukraine v. Russia* (I) (re Crimea), no. 20958/14, 13 March 2014; *Ukraine v. Russia* (II), no. 43800/14, 13 June 2014; *Ukraine v. Russia* (III), no. 49537/14, 10 July 2014; *Ukraine v. Russia* (IV), no. 42410/15, 27 August 2015; *Ukraine v. Russia* (V), no. 8019/16, 12 February 2016; *Ukraine v. Russia* (VI), no. 70856/16; *Ukraine v. Russia* (VII) no. 38334/18), 11 August 2018; *Ukraine v. Russia* (VIII) (no. 55855/18), 29 November 2018. *Savchenko v. Russia* (№ 50171/14).

му)» та розгляд справи по суті, з'явилися можливості для протидії гібридній агресії. Міністр юстиції України Денис Малюська наголосив на важливості юридичного та комунікаційного аспектів цього рішення, оскільки воно дає можливість перенести акцент із політичної площини антигібридної протидії в юридичну – за допомогою міжнародного права, санкцій, Трибуналу, тобто у сферу, яку на Заході означили як поняття «юридична війна» – *«lawfare»*. Також було засвідчено через судові визнання належність Криму до України, та основне: «Рішення ЄСПЛ – потужний юридичний удар по міфології, яка використовується РФ у гібридній війні. Крим – це історія збройної агресії та грубих порушень прав людини, а не «референдуму» та «мирного волевиявлення», – наголосив міністр⁵³.

Рішення ЄСПЛ перегукується із заявою прокурора МКС Фату Бенсуди від 11 грудня 2020 р. про завершення попередньої експертизи ситуації в Україні на підставі двох заяв 2014 і 2015 рр. і наявність обґрунтованих підстав вважати, що були скоєні військові злочини та злочини проти людяності, які було згруповано наступним чином:

- злочини, вчинені в контексті ведення бойових дій;
- злочини, скоєні під час затримання;
- злочини, вчинені у Криму⁵⁴.

Йдеться про злочини усіх осіб під час акцій протесту «Майдан» з 21 листопада 2013 р., під час збройного конфлікту (за термінологією заяви) без обмеження терміну, на території *всієї* України (з Кримом і Східними регіонами). Потенційно риторика протидії гібридній війні набуває іншого забарвлення, бо ймовірність притягнення до відповідальності (а терміну давності таких злочинів немає) вже не примарна. Основне ж – очікуване українцями визнання МКС збройного *міждержавного* конфлікту між Росією та Україною, а не *громадянської війни*. Хоча РФ відкликала свій підпис під Римським статутом 2016 р. і вийшла із МКС, ймовірне тавро «злочинця» на окупантах і їх керівниках є вагомою зброєю в гібридній війні.

Для досягнення цієї мети Офіс генерального прокурора України надіслав 19 інформаційних повідомлень до Офісу прокурора МКС щодо злочинів на території української держави, в останньому з яких задокументовано «факти віроломного вбивства українських військових під час Іловайської трагедії та оборони Донецького аеропорту»⁵⁵.

Окрема сторінка гібридної війни дипломатів на «*юридичному фронті*» – морська. Йдеться про дві справи: Великий морський позов «Україна проти Росії» та Спеціальний морський позов, пов'язаний з «Керченським інцидентом»⁵⁶ та справи у ЄСПЛ.

16 вересня 2016 р. Україна розпочала арбітражне провадження проти РФ відповідно до частини XV та додатку VII до Конвенції ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS)⁵⁷ у спорі про права прибережних держав у Чорному морі, Азовському морі та Керченській Протоці⁵⁸. Українську делегацію до 11 червня 2020 р. очолювала О. Зеркаль, а потім – Є. Єнін, співагентом, як і в інших справах, що розглядають у судах у Гаазі, виступав Надзвичайний і повноважний посол України у королівстві Нідерланди В'ячеслав Ченцов. Дипломати прагнули добитися відшкодування за причинену шкоду внаслідок обмеження судноплавства через будівництво Керченського моста та ін. Ситуація була досить складна внаслідок відсутності морського кордону з РФ. Після тривалого попереднього розгляду Арбітраж визнав відсутність юрисдикції щодо прямого чи опосередкованого визнання суверенітету будь-якої Сторони над Кримом, прийняв рішення

⁵³ Міністерство юстиції України (2021) Денис Малюська: ЄСПЛ опублікував рішення щодо прийнятності справи «Україна проти Росії (щодо Криму)».

⁵⁴ The International Criminal Court (2020) Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the Conclusion of the Preliminary Examination in the Situation in Ukraine.

⁵⁵ Укрінформ (2021) Міжнародний кримінальний суд отримав звернення України через події у ДАП і під Іловайськом, 9 квітня.

⁵⁶ Schatz, V., Koval, D. (2018) Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part I). *Völkerrechtsblog*, 10 January 2018.

⁵⁷ UN (1982) United Nations Convention on the Law of the Sea (“UNCLOS”).

⁵⁸ PCA (2020) Case No. 2017-06 In the Matter of an Arbitration- before -an Arbitral Tribunal Constituted under Annex Viito the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea- between -Ukraine- and -the Russian Federation- in respect of -Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation 21 February 2020.

щодо розгляду справи по суті та зобов'язав підготувати нові документи для обґрунтування позиції сторони з урахуванням юрисдикції Суду⁵⁹.

У зв'язку із затриманням українських морських суден та 24 військовослужбовців наприкінці листопада 2018 р. професійна команда українських дипломатів, юристів на чолі із агентом, заступником міністра закордонних справ Євгенієм Єніним, вкотре оперативного підготувала та 1 квітня 2019 р. подала позов до МТПП/ITLOS згідно з Додатком VII до Конвенції ООН з морського права 1982 р. (UNCLOS). Спільно з правниками-міжнародниками юридичної фірми Covington & Burling LLP та професорами (Ф. Соунс, Ж.-М. Тювінен), вона домоглася застосування тимчасових заходів, як от: звільнення трьох кораблів ВМФ України («Нікополь», «Бердянськ», «Яна Капу») та 24 членів екіпажів⁶⁰. «Чиста перемога», за висловом О. Зеркаль, була досягнута внаслідок апелювання до «абсолютного імунітету військових кораблів», оскільки «військові кораблі та їхні екіпажі в принципі не можуть бути затримані правоохоронними органами іноземних держав і піддані юрисдикції іноземних судів. Отже, те, що сталося, було актом агресії, а моряки – військовополоненими»⁶¹.

Загалом на розгляді Постійної палати Третейського суду перебувало дев'ять справ, у яких ставили питання про відшкодування⁶². Зауважимо, що за роки гібридної війни уряд України поступово напрацював системний підхід протидії їй у зовнішньополітичній сфері. Якщо у 2014 р. спостерігалися поодинокі дії, то до 2020 р. вони набули певної координованості. Особливо відзначимо реалізацію урядового правозахисного проекту «Юридичне протистояння України проти Російської Федерації» / «Law confrontation with Russian Federation»⁶³. У ньому поєднано зусилля МЗС, Мінюсту, Групи «Нафтогаз України», ПАТ КБ «Приватбанк», Публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України». Останні розгорнули активну позовну діяльність до міжнародних судів як такі, що понесли збитки від агресії. Найбільш значущий результат – остаточне рішення МАС/ІСС від 26 листопада 2018 р., в якому вказано, що РФ протиправно експропріювала активи Ощадбанку в Криму, чим порушила його права як інвестора, та присуджено у якості відшкодування за завдані збитки 1,3 млрд. дол. США плюс відсотки, які будуть нараховуватися до моменту виконання РФ рішення⁶⁴. Проте, Паризький апеляційний суд 30 березня 2021 р. відхилив рішення Міжнародного трибуналу у справі Ощадбанку, що спонукає до подальшого оскарження, але вже на основі офіційно визначеного Урядом обсягів збитків від російської агресії за міжнародними критеріями.

На сайті проекту розміщено інформацію про наявні справи у міжнародних судах, основні результати діяльності, новини, аналітичні юридичні статті, що дозволяє широкому загалу оперативно отримувати необхідну інформацію про стан справ на фронті «юридичної війни». Враховуючи, що пошук відповідної інформації на офіційних сайтах міжнародних судів та її розуміння для пересічних громадян є досить складним, інформативна наповненість українського сайту заслуговує на схвалення. На жаль цього не можна сказати про офіційний сайт МЗС Укра-

⁵⁹ PCA (2020) Op. cit.

⁶⁰ The International Tribunal for the Law of the Sea (2019) Case No. 26. Case Concerning the Detention of Three Ukrainian Naval Vessels (*Ukraine v. Russian Federation*), Provisional Measures.

⁶¹ Укрінформ (2020). Україна проти РФ: за Керченський інцидент Москва має заплатити, 22 травня.

⁶² The Permanent Court of Arbitration (PCA) (2015-2019) [2019-28] Спір щодо затримання українських військово-морських суден та військовослужбовців (Україна проти Російської Федерації); [2017-06] Спір щодо прав прибережних держав у Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці (Україна проти Російської Федерації); [2017-16] НАК «Нафтогаз України» (Україна) та ін. проти Російської Федерації; [2015-36] ТОВ «Еверест Естейт» та ін. проти Російської Федерації; [2015-35] (i) ТОВ «Стабіль», (ii) ТОВ «Рубенор», (iii) ТОВ «Рустель», (IV) ТОВ «Новел-Естейт», (v) ТОВ «ІПІ Кіровоград-Нафта», (vi) ТОВ «Крим-Петрол», (vii) ТОВ «Пірсан», (viii) ТОВ «Трейд-Траст», (ix) ТОВ «Елефтерія», (x) ТОВ «ВКФ Сатек», (xi) ТОВ «Стемв Груп» проти Російської Федерації; [2015-34] ПАТ «Укрнафта проти Російської Федерації»; [2015-29] (1) Товариство з обмеженою відповідальністю «Лугзор», (2) Товариство з обмеженою відповідальністю «Лібсет», (3) Товариство з обмеженою відповідальністю «Укрінтерінвест», (4) Публічне акціонерне товариство «ДніпроАзот», (5) Товариство з обмеженою відповідальністю «Aberon Ltd v. Російська Федерація; [2015-21] АТ КБ ПриватБанк проти Російської Федерації; [2015-07] ТОВ «Аеропорт Бельбек» та п. Ігор Валерійович Коломойський проти Російської Федерації.

⁶³ Юридичне протистояння України проти Російської Федерації / Law confrontation with Russian Federation. Правозахисний проект.

⁶⁴ PCA (2018) Case No. 2016-14 Oschadbank v. the Russian. Arbitration of 26 November 2018.

їни. При зовнішній привабливості та структурованості, зрозуміти, чим займається, наприклад, Політичний директорат МЗС неможливо⁶⁵.

Нещодавно було схвалено два важливих документи: «Комунікаційна стратегія МЗС»⁶⁶ і «Стратегія публічної дипломатії МЗС»⁶⁷, які свідчать про перехід дипломатичної діяльності в умовах гібридної війни на новий, вищий рівень. Метою стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України визначено формування позитивного іміджу України у світі через інституціоналізацію та посилення функції публічної дипломатії в роботі МЗС, закордонних дипломатичних установ України та Українського інституту, а також зміцнення синергії та взаємодії з ключовими державними та недержавними органами й установами, долученими до стратегічних комунікацій України. На підтримку заявленої стратегії свідчить і включення до ухваленої 25 березня 2021 р. «Стратегії воєнної безпеки України» положень про протидію агресору та використання для відсічі серед інших і *міжнародно-правового (дипломатичного)* потенціалу. У документі наголошено на здійсненні захисту державного суверенітету і територіальної цілісності «насамперед шляхом здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів»⁶⁸. А «посилення ролі дипломатичної служби в питаннях відновлення територіальної цілісності України політико-дипломатичним шляхом»⁶⁹ визначено одним із критеріїв досягнення оборонних спроможностей. Але зауважимо, що, насамперед, внутрішній фактор визнання агресії РФ і акцент на необхідності збройного протистояння сприятиме відстоюванню позиції українських дипломатичних делегацій на міжнародній арені. Як свого часу наголошував Г. Перепелиця: «В умовах силової політики провідних держав світу, коли Україна опинилася на перетині геополітичних світових центрів сили, можливості політики компромісів без силової підтримки вкрай обмежені»⁷⁰.

Висновки. Формування та реалізація політики публічної дипломатії в умовах гібридності залишається одним із ключових напрямків діяльності зовнішньополітичних органів влади. За період 2014-2020 рр. дипломатія долала суттєві перепони на шляху захисту національних інтересів, суверенітету держави, максимально використовувала можливі засоби діяльності: в ООН і міжнародних судах щодо притягнення РФ до відповідальності. Подекуди була першопроходцем по застосуванню міжнародних конвенцій у МС ООН. Не зважаючи на значну кількість позовів, якісну їх підготовку, представницький склад делегацій у підсумку констатуємо слабку ефективність дипломатичних зусиль України в протидії гібридній агресії Російської Федерації, яка застосовує *силовий* сценарій реінтеграції пострадянського простору. Внаслідок неефективності механізму прийняття рішень в Раді безпеки ООН, складнощів захисту національних інтересів у судових органах внаслідок гальмування процесів відповідачем – РФ, глобальних причин, невизначеності політичної волі держави до законодавчого означення зовнішньополітичних пріоритетів і понятійного визначення *етапів* збройної агресії на початковому етапі суттєвих успіхів досягнуто не було. Проте, з часом виявилася ефективною тактика звернення до міжнародних судів задля використання механізму *тимчасових заходів* як засобу припинення порушень прав і свобод людини, означення *юрисдикції* відповідача та прийняття справ до розгляду. Уряд України поступово напрацював системний підхід протидії гібридній агресії у зовнішньополітичній сфері, який означився координацією дій різних відомств на міжнародній арені щодо позовів, представництва в судах і інформаційно-комунікаційній діяльності. Із прийняттям Комунікаційної стратегії МЗС, «Стратегії публічної дипломатії МЗС», «Стратегії воєнної безпеки України» в березні 2021 р. і окреслення дипломатичного напрямку як складника воєнної безпеки сподіваємося на оптимізацію його реалізації. Цьому сприяло б прийняття «Стратегії зовнішньої політики України», в якій було б чітко вказано зовнішньополітичні пріоритети як от, суверенітет, територіальна цілісність, національна безпека, визначено її напрями діяльності на глобальному та регіональному рівнях задля узгодження інтересів закордонних партнерів і попередження територіальних втрат у майбутньому.

⁶⁵ Міністерство закордонних справ України (МЗС) (2020) Політичний директорат МЗС України.

⁶⁶ МЗС (2021) Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України.

⁶⁷ МЗС (2021) Стратегія публічної дипломатії / 2021-2025.

⁶⁸ Президент України (2015) Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України (№ 287/2015).

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Перепелиця, Г (2015), *Вказ. пр.*, с. 309.

Список джерел

1. Верховна Рада України (2014) Про Звернення Верховної Ради України до держав-гарантів відповідно до Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї : Постанова № 831-VII, *Відомості Верховної Ради*. № 12. Ст. 207.
2. Горбулін, В. (ред.) (2017) *Світова гібридна війна: український фронт*, НІСД, Київ.
3. Дорош, Л., Охремчук, С. (2015) РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування, *Humanitarian vision*. Vol. 1. Num. 2. С. 19-26.
4. Зеркаль, О. (2017) Гаазький гамбіт, *Дзеркало тижня*, 19 травня, доступ 20.09.2020, https://zn.ua/ukr/international/gaazkiy-gambit-242980_.html.
5. *Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи* (2019), Укр. Центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова, доступ 21.09.2020, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf.
6. Кабінет міністрів України (2020) Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік (№ 244-р), доступ 21.09.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-p#Text>.
7. Кравченко, В. (2017) Україна vs Росія: поле битви — Гаага, *DT.UA*, 10 березня, доступ 22.09.2020, https://zn.ua/ukr/internal/ukrayina-vs-rosiya-pole-bitvi-gaaga-_.html.
8. Міністерство закордонних справ України (МЗС) (2020) Політичний директорат МЗС України, доступ 17.04.2021, <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/struktura/strukturni-pidrozdili/departament-strategichnih-komunikacij>.
9. МЗС (2021) Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України, доступ 17.04.2021, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf>.
10. МЗС (2021) Стратегія публічної дипломатії / 2021-2025, доступ 16.04.2021, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>.
11. Міністерство юстиції України (2021) Денис Малюська: ЄСПЛ опублікував рішення щодо прийнятності справи «Україна проти Росії (щодо Криму)», доступ 10.04.2021 <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-espl-opublikuvav-rishennya-schodo-priynyatnosti-spravi-ukrayina-proti-rosii-schodo-krimu>.
12. Парахонський, Б., Яворська, Г. (2015), *Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища* : аналіт. доп., НІСД, Київ.
13. Перепелиця, Г. (2015), Віра у фетиш дипломатії як виклик національній безпеці України, *Україна дипломатична*. Вип. XVI. С. 303-310.
14. Перепелиця, Г., Потехін, О (ред.) (2015) *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*, ВД «Стилос», Київ.
15. Перепелиця, Г. (ред.) (2016) *Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*, ВД «Стилос», Київ
16. Постійне представництво України при ООН у Нью-Йорку. Діяльність України в Раді Безпеки ООН 2016-2017 рр., доступ 12.10.2020, <https://ukraineun.org/ukraine-and-unsc/>.
17. Президент України (2015) Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України (№ 287/2015), доступ 17.12.2019, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/ed20200916#Text>.
18. Президент України (2017) Про делегацію України для участі у слуханнях Міжнародного Суду ООН щодо порушення Російською Федерацією Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (№ 46/2017), доступ 28.08.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/46/2017#Text>.
19. Президент України (2021) Стратегія воєнної безпеки України. Воєнна безпека – всеохоплююча оборона (№ 121/2021), доступ 16.04.2021, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.
20. *Україна та проект «русского мира»* : аналіт. доп. (2014) / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. НІСД, Київ.
21. Укрінформ (2020). Україна проти РФ: за Керченський інцидент Москва має заплатити, 22 травня, доступ 16.04.2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3030916-ukrayina-proti-rf-zakercenskij-incident-moskva-mae-zaplatiti.html> (дата звернення 05.09.2020).
22. Укрінформ (2021) Міжнародний кримінальний суд отримав звернення України через події у ДАП і під Іловайськом, 9 квітня, доступ 10.04.2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric->

politics/3224641-miznarodnij-kriminalnij-sud-otrimav-zvernenna-ukraini-cerez-podii-u-dap-i-pid-ilovajskom.html.

23. Юридичне протистояння України проти Російської Федерації / Law confrontation with Russian Federation. Правозахисний проєкт, доступ 17.04.2021, <https://lawfare.gov.ua>.

24. Dzehtsiarou, K. (2014) *The European Court of Human Rights and the Armed Conflict between Russia and Ukraine*, *VerfBlog*, 2014/11/27, accessed 25.01.2019, <https://verfassungsblog.de/european-court-human-rights-armed-conflict-russia-ukraine/>.

25. European Court of Human Rights (ECHR) (2014) *Ukraine v. Russia* (III), no. 49537/14, 10 July 2014, accessed 17.01.2021.

26. ECHR (2014) *Ukraine v. Russia* (II), no. 43800/14, 13 June 2014, accessed 17.01.2021.

27. ECHR (2014) *Ukraine v. Russia* (I) (re Crimea), no. 20958/14, 13 March 2014, accessed 17.01.2021.

28. ECHR (2015) *Ukraine v. Russia* (IV), no. 42410/15, 27 August 2015, accessed 17.01.2021.

29. ECHR (2016) *Savchenko v. Russia* (no. 50171/14), 22 September 2016, accessed 17.04.2021.

30. ECHR (2016) *Ukraine v. Russia* (V), no. 8019/16, 12 February 2016, accessed 17.01.2021.

31. ECHR (2016) *Ukraine v. Russia* (VI), no. 70856/16, accessed 17.01.2021.

32. ECHR (2018) *Ukraine v. Russia* (VII) no. 38334/18, 11 August 2018, accessed 17.01.2021.

33. ECHR (2018) *Ukraine v. Russia* (VIII) (no. 55855/18), 29 November 2018, accessed 17.01.2021.

34. The International Criminal Court (2020) Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the Conclusion of the Preliminary Examination in the Situation in Ukraine, accessed 12.04.2021, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>.

35. The International Court of Justice (ICJ) (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court on 16 January 2017 Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) 50 p., accessed 21.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf>.

36. ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Request for the indication of provisional measures 41 p., accessed 27.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20170419-ORD-01-00-EN.pdf>.

37. ICJ (2018) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Memorial Submitted by Ukraine 447 p. accessed 02.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20180612-WRI-01-00-EN.pdf>.

38. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 228 p. accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-00-EN.pdf>.

39. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume I of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 477 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-01-EN.pdf>.

40. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume II of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 503 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-02-EN.pdf>.

41. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of

Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Volume III of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 459 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-03-EN.pdf>.

42. ICJ (2019) Reports of judgments, advisory opinions and orders Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Preliminary objections. Judgment of 8 November 2019, 54 p., accessed 29.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20191108-JUD-01-00-EN.pdf>.

43. ICJ (2017) Request for the indication of provisional measures of protection submitted by Ukraine. 8 p., accessed 24.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/19316.pdf>.

44. The International Tribunal for the Law of the Sea (2019) Case No. 26. Case Concerning the Detention of Three Ukrainian Naval Vessels (*Ukraine v. Russian Federation*), Provisional Measures, accessed 23.03.2021, <https://bit.ly/3v54BUF>.

45. The Permanent Court of Arbitration (PCA) (2018) Case No. 2016-14 Oschadbank v. the Russian. Arbitration of 26 November 2018, accessed 26.03.2021, <https://www.italaw.com/cases/7491>.

46. PCA (2020) Case No. 2017-06 In the Matter of an Arbitration- before -an Arbitral Tribunal Constituted under Annex Viito the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea- between -Ukraine- and -the Russian Federation- in respect of -Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation 21 February 2020, 142 p., accessed 26.03.2021, <https://pcacases.com/web/sendAttach/9272>.

47. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2016) Resolution 2133 (2016) on legal remedies for human rights violations on the Ukrainian territories outside the control of the Ukrainian authorities, adopted on 12 October 2016, accessed 24.09.2020, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23167>.

48. Schatz, V., Koval, D. (2018) Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part I). *Völkerrechtsblog*, 10 January 2018, accessed 12.09.2018, doi: 10.17176/20180110-131019.

49. The United Nations (UN) (1945) Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, accessed 05.09.2020, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.

50. UN (1950) A/RES/377(V) 9 Uniting for Peace, adopted by the General Assembly on 302nd plenary meeting, accessed 10.10.2020, [https://undocs.org/en/A/RES/377\(V\)](https://undocs.org/en/A/RES/377(V)).

51. UN (1982) United Nations Convention on the Law of the Sea (“UNCLOS”), accessed 21.09.2020, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

52. UN (2014) A/RES/68/262 Territorial Integrity of Ukraine : resolution, adopted by the General Assembly, accessed 12.09.2020, <https://digitallibrary.un.org/record/767565>.

53. UN (2016) A/RES/71/205 Situation of Human Rights in the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (Ukraine) : resolution, adopted by the General Assembly on 19 December 2016, accessed 14.09.2020, <https://digitallibrary.un.org/record/3840117?ln=ru>.

54. UN (2017) S/RES/2341 Adopted by the Security Council at its 7882nd meeting, on 13 February 2017, accessed 10.10.2020, [https://undocs.org/en/S/RES/2341\(2017\)](https://undocs.org/en/S/RES/2341(2017)).

References

1. Verkhovna Rada Ukrayiny (2014) Pro Zvernennya Verkhovnoyi Rady Ukrayiny do derzhavharantiv vidpovidno do Memorandumu pro harantiyu bezpeky u zv'yazku z pryednanniam Ukrayiny do Dohovoru pro nerozpovsyudzhennya yadernoyi zbroyi : Postanova № 831-VII, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady*. № 12. St. 207.

2. Horbulin, V. (red.) (2017) *Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyi front*, NISD, Kyiv.

3. Dorosh, L., Okhremchuk, S. (2015) RB OON u suchasnykh umovakh: do problemy poshuku variantiv reformuvannya, *Humanitarian vision*. Vol. 1. Num. 2. S. 19-26.

4. Zerkal', O. (2017) Haaz'kyi hambit, *Dzerkalo tyzhnya*, 19 travnya, dostup 20.09.2020, https://zn.ua/ukr/international/gaazkiy-gambit-242980_.html.

5. *Zovnishnya polityka ta polityka bezpeky pislya onovlennya vlady: poslidovnist', zminy, perspektyvy* (2019), Ukr. Tsentr ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen' im. Oleksandra Razumkova, dostup 21.09.2020, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf.

6. Kabinet ministriv Ukrainy (2020) Pro zatverdzhennya planu priorytetnykh diy Uryadu na 2018 rik (№ 244-r), dostup 21.09.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-r#Text>.
7. Kravchenko, V. (2017) *Ukrayina vs Rosiya: pole bytvy – Haaha*, DT.UA, 10 bereznia, dostup 21.09.2020, <https://zn.ua/ukr/internal/ukrayina-vs-rosiya-pershiy-pozov-.html>.
8. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy (MZS) (2020) Politychnyy dyrektorat MZS Ukrainy, dostup 17.04.2021, <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/struktura/strukturni-pidrozdili/departament-strategichnih-komunikacij>.
9. MZS (2021) Komunikatsiyna stratehiya Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy, dostup 17.04.2021, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf>.
10. MZS (2021) Stratehiya publichnoyi dyplomatiyi / 2021-2025, dostup 16.04.2021, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>.
11. Ministerstvo yustytisyi Ukrainy (2021) Denys Malyus'ka: YESPL opublikuvav rishennya shchodo pryynatnosti spravy «Ukrayina proty Rosiyi (shchodo Krymu)», dostup 10.04.2021 <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-espl-opublikuvav-rishennya-schodo-priynatnosti-spravi-ukraina-proti-rosii-schodo-krimu>.
12. Parakhons'kyi, B., Yavors'ka, H (2015), *Zovnishnya polityka Ukrainy v umovakh kryzy mizhnarodnoho bezpekovooho seredovyshcha* : analit. dop., NISD, Kyiv.
13. Perepelytsya, H. (2015), Vira u fetysh dyplomatiyi yak vyklyk natsional'niy bezpetsi Ukrainy, *Ukrayina dyplomatychna*. Vyp. KHVI. S. 303-310.
14. Perepelytsya, H., Potyekhin, O. (red.) (2015) *Zovnishnya polityka Ukrainy – 2014: stratehichni otsinky, prohnozy ta priorytety*, VD «Stylos», Kyiv.
15. Perepelytsya, H. (red.) (2016) *Zovnishnya polityka Ukrainy – 2015: stratehichni otsinky, prohnozy ta priorytety*, VD «Stylos», Kyiv.
16. Postiyne predstavnytstvo Ukrainy pry OON u N'yu-Yorku. Diyal'nist' Ukrainy v Radi Bezpeky OON 2016-2017 rr., dostup 12.10.2020, <https://ukraineun.org/ukraine-and-unscl/>.
17. Prezydent Ukrainy (2015) Pro Stratehiyu natsional'noyi bezpeky Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrainy (№ 287/2015), dostup 17.12.2019, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/ed20200916#Text>.
18. Prezydent Ukrainy (2017) Pro delehatsiyu Ukrainy dlya uchasti u slukhannyakh Mizhnarodnoho Sudu OON shchodo porushennya Rosiys'koyu Federatsiyeyu Mizhnarodnoyi konventsiyi pro borot'bu z finansuvannyam teroryzmu ta Mizhnarodnoyi konventsiyi pro likvidatsiyu vsikh form rasovoyi dyskryminatsiyi (№ 46/2017), dostup 28.08.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/46/2017#Text>.
19. Prezydent Ukrainy (2021) Stratehiya voyennoyi bezpeky Ukrainy. Voyenna bezpeka – vseokhoplyuyucha oborona (№ 121/2021), dostup 16.04.2021, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.
20. *Ukrayina ta proekt «russkoho myra»* : analit. dop. (2014) / S. I. Zdioruk, V. M. Yablons'kyi, V. V. Tokman [ta in.]; za red. V. M. Yablons'koho ta S. I. Zdioruka. NISD, Kyiv.
21. Ukrinform (2020). *Ukrayina proty RF: za Kerchens'kyi intsydent Moskva maye zaplatyty*, 22 travnya, dostup 16.04.2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3030916-ukraina-proti-rf-zakercenskij-incident-moskva-mae-zaplatiti.html> (data zvernennya 05.09.2020).
22. Ukrinform (2021) *Mizhnarodnyy kryminal'nyy sud otrymav zvernennya Ukrainy cherez podiyi u DAP i pid Ilovays'kom*, 9 kvitnya, dostup 10.04.2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3224641-mizhnarodnij-kriminalnij-sud-otrimav-zvernenna-ukraini-cerez-podii-u-dap-i-pid-ilovajskom.html>.
23. Yurydychne protystoyannya Ukrainy proty Rosiys'koyi Federatsiyi / Law confrontation with Russian Federation. Pravozakhysnyy proekt, dostup 17.04.2021, <https://lawfare.gov.ua>.
24. Dzehtsiarou, K. (2014) *The European Court of Human Rights and the Armed Conflict between Russia and Ukraine*, *VerfBlog*, 2014/11/27, accessed 25.01.2019, <https://verfassungsblog.de/european-court-human-rights-armed-conflict-russia-ukraine/>.
25. European Court of Human Rights (ECHR) (2014) *Ukraine v. Russia* (III), no. 49537/14, 10 July 2014, accessed 17.01.2021.
26. ECHR (2014) *Ukraine v. Russia* (II), no. 43800/14, 13 June 2014, accessed 17.01.2021.
27. ECHR (2014) *Ukraine v. Russia* (I) (re Crimea), no. 20958/14, 13 March 2014, accessed 17.01.2021.

28. ECHR (2015) *Ukraine v. Russia* (IV), no. 42410/15, 27 August 2015, accessed 17.01.2021.
29. ECHR (2016) *Savchenko v. Russia* (no. 50171/14), 22 September 2016, accessed 17.04.2021.
30. ECHR (2016) *Ukraine v. Russia* (V), no. 8019/16, 12 February 2016, accessed 17.01.2021.
31. ECHR (2016) *Ukraine v. Russia* (VI), no. 70856/16, accessed 17.01.2021.
32. ECHR (2018) *Ukraine v. Russia* (VII) no. 38334/18), 11 August 2018, accessed 17.01.2021.
33. ECHR (2018) *Ukraine v. Russia* (VIII) (no. 55855/18), 29 November 2018, accessed 17.01.2021.
34. The International Criminal Court (2020) Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the Conclusion of the Preliminary Examination in the Situation in Ukraine, accessed 12.04.2021, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>.
35. The International Court of Justice (ICJ) (2017) Application instituting proceedings filed in the Registry of the Court on 16 January 2017 Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) 50 p., accessed 21.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf>.
36. ICJ (2017) Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Request for the indication of provisional measures 41 p., accessed 27.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20170419-ORD-01-00-EN.pdf>.
37. ICJ (2018) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Memorial Submitted by Ukraine 447 p. accessed 02.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20180612-WRI-01-00-EN.pdf>.
38. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 228 p. accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-00-EN.pdf>.
39. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Volume I of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 477 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-01-EN.pdf>.
40. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Volume II of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 503 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-02-EN.pdf>.
41. ICJ (2019) Case concerning Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Volume III of the annexes to the written Statement of observations and submissions on the preliminary objections of the Russian Federation submitted by Ukraine 459 p., accessed 03.10.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20190114-WRI-01-03-EN.pdf>.
42. ICJ (2019) Reports of judgments, advisory opinions and orders Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Ukraine v. Russian Federation*) Preliminary objections. Judgment of 8 November 2019, 54 p., accessed 29.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20191108-JUD-01-00-EN.pdf>.
43. ICJ (2017) Request for the indication of provisional measures of protection submitted by Ukraine. 8 p., accessed 24.09.2020, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/19316.pdf>.

44. The International Tribunal for the Law of the Sea (2019) Case No. 26. Case Concerning the Detention of Three Ukrainian Naval Vessels (*Ukraine v. Russian Federation*), Provisional Measures, accessed 23.03.2021, <https://bit.ly/3v54BUF>.

45. The Permanent Court of Arbitration (PCA) (2018) Case No. 2016-14 Oschadbank v. the Russian. Arbitration of 26 November 2018, accessed 26.03.2021, <https://www.italaw.com/cases/7491>.

46. PCA (2020) Case No. 2017-06 In the Matter of an Arbitration- before -an Arbitral Tribunal Constituted under Annex Viito the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea- between -Ukraine- and -the Russian Federation- in respect of -Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait Award Concerning the Preliminary Objections of the Russian Federation 21 February 2020, 142 p., accessed 26.03.2021, <https://pcacases.com/web/sendAttach/9272>.

47. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2016) Resolution 2133 (2016) on legal remedies for human rights violations on the Ukrainian territories outside the control of the Ukrainian authorities, adopted on 12 October 2016, accessed 24.09.2020, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23167>.

48. Schatz, V., Koval, D. (2018) Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part I). *Völkerrechtsblog*, 10 January 2018, accessed 12.09.2018, doi: 10.17176/20180110-131019.

49. The United Nations (UN) (1945) Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, accessed 05.09.2020, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.

50. UN (1950) A/RES/377(V) 9 Uniting for Peace, adopted by the General Assembly on 302nd plenary meeting, accessed 10.10.2020, [https://undocs.org/en/A/RES/377\(V\)](https://undocs.org/en/A/RES/377(V)).

51. UN (1982) United Nations Convention on the Law of the Sea (“UNCLOS”), accessed 21.09.2020, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

52. UN (2014) A/RES/68/262 Territorial Integrity of Ukraine : resolution, adopted by the General Assembly, accessed 12.09.2020, <https://digitallibrary.un.org/record/767565>.

53. UN (2016) A/RES/71/205 Situation of Human Rights in the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (Ukraine) : resolution, adopted by the General Assembly on 19 December 2016, accessed 14.09.2020, <https://digitallibrary.un.org/record/3840117?ln=ru>.

54. UN (2017) S/RES/2341 Adopted by the Security Council at its 7882nd meeting, on 13 February 2017, accessed 10.10.2020, [https://undocs.org/en/S/RES/2341\(2017\)](https://undocs.org/en/S/RES/2341(2017)).